

В.Є. Сергєєва, Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка

ЗАСТОСУВАННЯ КРЕАТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ШКОЛЯРІВ

В.Є. Сергєєва

Застосування креативних методів навчання іноземній мові як засоба формування ціннісної сфери школярів

У статті розглядається застосування креативних методів (на прикладі методу проектів) як педагогічної умови щодо формування ціннісної сфери школярів на уроках іноземної мови. Детально аналізуються переваги та ефективність використання методу проектів перед традиційними методами в контексті формування підлітків загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: креативні методи, метод проектів, загальнолюдські цінності, вивчення іноземної мови.

В.Е. Сергеева

Внедрение креативных методов обучения иностранному языку как средство формирования ценностной сферы школьника

В статье рассматривается использование креативных методов (на примере метода проектов) как педагогического условия для формирования ценностной сферы у учащихся на уроках иностранного языка. Детально анализируются преимущества и эффективность использования метода проектов перед традиционными методами в контексте формирования общечеловеческих ценностей у подростков.

Ключевые слова: креативные методы, метод проектов, общечеловеческие ценности, изучение иностранного языка.

Загальна гуманітарна спрямованість освітніх процесів вимагає від сучасного педагога зосередити свою увагу на формуванні ціннісної сфери підлітків, що вирішується в сучасній освітній системі засобами творчих методів навчання й виховання. Актуальність вивчення цього питання полягає в методологічному обґрунтуванні необхідності впровадження креативних методів у навчально-

виховний процес. Застосування креативних методів навчання сьогодні стає педагогічною умовою ефективного формування загальнолюдських цінностей у підлітків у процесі вивчення іноземної мови. Висвітлення методологічних аспектів проблеми практичного використання цих сучасних методів у навчально-виховному процесі середньої школи є метою нашої статті. Слід наголосити, що об'єднуючим началом усіх пропонованих методів є вільний розвиток особистості підлітка (інтелектуальний, творчий і духовний).

Результати наукових досліджень і педагогічний досвід сучасних педагогів та науковців дають змогу стверджувати, що використання креативних методів навчання має низку суттєвих переваг перед традиційними методами в контексті формування в учнів загальнолюдських цінностей (Е.Арванітопуло, Л.Байдурова, І.Зимня, І.Мудрицька, А.Муратов, Е.Полат, Т.Полилова, Т.Шапошникова та ін.). Ці переваги полягають у такому: по-перше, в умовах ще наявної в нас класно-урочної системи занять вони найлегше вписуються в навчальний процес, не зачіпаючи змісту навчання, визначеного освітнім стандартом для базового рівня. Показово, що якщо мова йде про школи, гімназії, ліцеї й інші типи навчальних закладів, які передбачають поглиблений або профільно орієнтований зміст освіти, ці методичні технології гарно поєднуються з загальноосвітніми цілями, поставленими державним стандартом освіти перед навчально-виховним процесом на уроках іноземної мови; по-друге, ці педагогічні методи навчання іноземної мови гуманістичні не лише за своєю філософською й психологічною суттю, але й у суто духовному, моральному аспекті, забезпечують не лише успішне оволодіння навчальним матеріалом мовою, що вивчається, усіма учнями, але й інтелектуальне й духовне формування, виховання й розвиток підлітків у процесі вивчення іноземної мови.

Креативні методи навчання іноземній мові – це методи, що характеризуються високою комунікативністю, сприяють самостійному й творчому оволодінню іноземною мовою, де кожен учень утягнений в активний творчий пізнавальний процес, у самостійний пошук нової інформації – „добування” знань, у результаті яких учень ставиться в ситуацію, коли він змушений проявляти

ініціативу в усіх видах навчальної діяльності.

У нашій експериментальній роботі ми використовували *метод проектів* як логічно завершальний етап катарсичної діяльності, що проводиться на уроках іноземної мови. Іншими словами, метод проектів є апогеєм катарсичної навчальної діяльності учнів, у процесі якої й відбувається формування в них загальнолюдських цінностей. Оскільки в основу методу проектів покладено ідею, яка становить суть поняття „проект”, він прагматично спрямований на результат, який досягається після розв’язання тієї чи іншої практично або теоретично значимої для підліткової аудиторії проблеми. Важливо, що результат, отримуваний у ході роботи над проектом, підліток може побачити, осмислити й використати в реальній практичній діяльності. Проект цінний тим, що в ході його виконання школярі вчаться самостійно здобувати інформацію, отримуючи знання й досвід пізнавальної й навчальної діяльності, збагачуючи при цьому свою духовно-ціннісну сферу. Підлітки, які вивчають іноземну мову, приходять до розуміння того, що в основі мовного й культурного простору лежить система передусім духовних, моральних і людських цінностей, норм і правил, яка об’єднує людей за певними ознаками.

Для ефективного практичного використання методу проектів на уроках іноземної мови ми керувались у своїй роботі *основними принципами* проектної роботи:

1. *Проблемність*. Визначення й розв’язання актуальних проблем самими підлітками – це спонукальний мотив для інтелектуальної діяльності, яка, у свою чергу, є необхідною умовою навчального процесу.

2. *Варіативність*. Варіативність визначається вільною, а отже, самокерованою формою побудови проекту, тобто підліткові надається повна самостійність під час роботи над проектом.

3. *Когнітивність*. Когнітивний підхід у методиці навчання мовам передбачає не нав’язувати лінгвістичне знання, а допомогти йому народитись і розвивати його. Саме робота над проектом створює такі потреби, які стимулюють інтерес до навчання, перетворюючи процес вивчення мови на процес відкриття

мови, процес дослідницький та експериментаторський.

4. *Наявність інтересу до навчального процесу.* Як свідчить досвід, учні засвоюють набагато більший обсяг матеріалу, якщо процес навчання подобається їм.

5. *Особистісний чинник.* У ході реалізації проекту учні отримують широкі можливості для того, щоб думати, говорити про себе, свої внутрішні відчуття, інтереси, життєві пріоритети й цінності, що, у свою чергу, активізує спілкування в групі.

6. *Адаптивність.* Цей принцип відображає системну вимогу відповідності елементів системи зовнішнього й внутрішнього середовища самій системі. На практиці реалізація цього принципу полягає в тому, що перед учнями ставляться проблеми, які адаптовані до їхніх інтересів, а також до освітнього рівня, на якому перебуває учень [3].

Дослідники виділяють специфічні переваги проектного методу:

- цей метод характеризується високою комунікативністю й активним включенням учнів у навчальну діяльність;
- кожен учень приймає особисту відповідальність за просування в навчанні;
- робота над проектом поєднується зі створенням міцної мовної бази в учнів;
- використання методу проектів дозволяє створити умови для розвитку особистості учня, оскільки він розвиває активне самостійне мислення й учить дитину не просто запам'ятовувати й відтворювати знання, а й уміти застосовувати їх на практиці;
- процес роботи над проектом стимулює діяльнісну активність в учнів [1; 2; 5; 6; 8–10].

Педагоги Л.Байдурова й Т.Шапошникова, ґрунтуючись на практичному досвіді застосування методів проектів, відзначають, що він дозволяє створювати на уроках іноземної мови творчу атмосферу, активний пізнавальний процес, у який залучається кожен учень. У процесі оволодіння культурою виконання

проектного завдання учні вчать ся творчо мислити [2].

Ми виходимо з того, що метод проектів належить до групи комунікативних методів, отже, формуючи на уроках іноземної мови міжкультурну компетентність, ми формуємо особистість підлітка, який має загальнопланетарне мислення, здатний розглядати себе не лише як представника своєї рідної національної культури, але і як громадянина Світу, який гармонійно поєднує в собі національні духовні цінності й ціннісні пріоритети носіїв іноземної мови, яка ним вивчається, сприймає себе суб'єктом діалогу культур і усвідомлює свою роль і відповідальність у глобальних загальнолюдських процесах [9].

Е.Арванітопуло відзначає, що одним із значень, у яких уживається термін „проект”, є „особлива форма організації комунікативно-пізнавальної діяльності, як спосіб організації мовного й розмовного матеріалу. ...проект можна розглядати як систему комунікативних завдань, які становлять структуру діяльності учнів [1, с. 7]. Відзначається також, що „в процесі реалізації проекту відбувається реалізація комунікативно-пізнавальної діяльності учнів у вигляді проекту” [11, с. 115].

Як найважливішу для цілей дисертаційного дослідження особливість методів проектів слід навести відображену у визначенні проекту, даному І.Зимньою: „Проект – самостійно планована й реалізована учнями робота, у якій мовленнєве спілкування вплетене в інтелектуально-емоційний контекст іншої діяльності” [3, с. 9].

Розробляючи й упроваджуючи метод проектів, ми виходимо з того, що саме вплив на емоційну сферу підлітка дозволяє найбільш ефективно прищеплювати загальнолюдські цінності не як набір установок, а як внутрішнє переконання підлітка, його світогляд. Пізнавальні процеси, які розгортаються в ході навчальної діяльності, майже завжди супроводжуються позитивними й негативними емоційними переживаннями, які виступають значимими детермінантами, що обумовлюють її успішність. Це пояснюється тим, що емоційні стани й почуття здатні справляти регулюючий і енергізуючий вплив і на процеси сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, і на особистісні прояви (інтереси, потреби,

мотиви та ін.). У кожному пізнавальному процесі можна виділити емоційну складову [13].

Слід відзначити, що, виділяючи в пізнавальному процесі цілі й спонукаючи до відповідних дій, емоції обумовлюють і динамічні характеристики пізнавальних процесів – темп пізнавальної діяльності, настроєність на той чи інший рівень активності.

У процесі формування загальнолюдських цінностей методом проектів емоції виконують функції оцінки й спонукання, виражаючи оцінне, особистісне ставлення до тих або інших фактів, ситуацій, явищ, до самого себе, до навколишніх.

Як показує наше дослідження, саме особистісно орієнтована концепція навчання якнайкраще знаходить своє втілення в методі проектів, коли вчитель не нав'язує вибір об'єктів вивчення та їхню інтерпретацію. Він визначає навчальну мету уроку, організовує, спрямовує, коригує в цьому контексті весь навчальний процес, ураховуючи інтереси учня, рівень його знань і умінь. Функції вчителя – створення сприятливого клімату на уроці й поза ним, забезпечення необхідної мотивації в навчанні й поведінці. А взаєморозуміння, педагогічна підтримка й турбота передбачають єдність головних цілей учасників спільної діяльності, співробітництво й діалог учителя та учня. Професійний рівень і педагогічна майстерність учителя відповідно виявляються в умінні створювати умови для ціннісного саморозвитку учнів.

Ми цілком згодні з академіком Л.Боголюбовим [7, с. 37], який вважає, що перед суспільством і школою стоїть завдання *повного розвитку особистості*, а не всебічного, як це було раніше. Особистість підлітка дійсно унікальна, і те, що дається з легкістю одним, надто важко досягається іншими; отже, з точки зору схоластичного підходу до розвитку особистості правильніше говорити про повний розвиток особистості. Дуже точно розкриваються потенційні можливості, які містяться в застосуванні креативних методів, у словах відомого педагога Г.Песталоцці: „Мої учні будуть узнавати нове не від мене; вони відкриватимуть нове самі. Моє головне завдання – допомогти їм розкритися, розвинути власні

ідеї” [14, с. 45].

Способом організації уроків іноземної мови, тобто навчання й виховання може стати особистісна виховна ситуація – сукупність умов і обставин, що породжують особистісно значиме для учня ставлення до того, що він бачить, чує, робить. Це ситуація взаємодії педагога й вихованця. Вона стосується когнітивної, емоційної й конативної сфер особистості, звернена до її думок і почуттів, спонукає обирати, оцінювати, наділяти смислом, творчо перетворювати, приймати відповідальне рішення. Ситуація не є особистісною, якщо вчитель змушує учня робити щось примусово чи шляхом підказування. Таким чином, метод проектів базується саме на створенні ситуацій, які стосуються різних сфер особистості [6].

Отже, важливою умовою формування ціннісних установок підлітка є *особистісна ситуація*. Задовольняти свої потреби в нових знаннях учень зможе ефективно лише тоді, коли якийсь об’єкт чи предмет становитимуть особистісно значиму для нього галузь знання. Зацікавити його можна не лише конкретним предметом вивчення, але більшою мірою – процесом отримання знання. Захопленість самим процесом зумовлена неутраченим прагненням і бажанням учня до самоствердження, самореалізації своєї особистості, завдяки діяльності й творенню. Ця особливість і відрізняє урок традиційний від заснованого на методі проектів, коли учень до істини доходить самостійно, роблячи для себе відкриття. На уроці вчитель не розкриває всю повноту інформації, а лише організовує пізнавальну діяльність підлітків і розвиває їхній інтерес, стимулюючи й активізуючи хід уроку цікавим змістом, створюючи ситуації творчого пошуку. Саме такі ситуації належать до особистісних, саме вони найбільшою мірою втілюються на уроках, заснованих на проектній методиці.

Уроки іноземної мови, побудовані на проектній методиці в рамках катарсичної навчальної діяльності, надають широкі можливості для створення особистісних ситуацій, які підвищують пізнавальний інтерес, розширюють кругозір підлітків, допомагають їм осмислити закономірності й основні тенденції розвитку сучасного суперечливого, цілісного, взаємозалежного світу та усвідо-

мити необхідність гуманізації людських взаємин.

Таким чином, ситуація на уроці англійської мови, зорієнтована на формування в підлітка загальнолюдських цінностей, має відповідати таким умовам:

1. Для учня важлива не сама граматична чи лексична структура, а те, чим вона заповнена. Зміст навчання має зацікавити старшокласників і відповідати їхнім пізнавальним і комунікативним потребам.

2. Заняття повинне розглядатися не як традиційний урок, а як організація спільної справи вчителя й учнів. Необхідно створювати умови, у яких „продукуються” позитивні емоції. Емоційна насиченість навчального матеріалу з іноземної мови надає учневі можливість спільного з педагогом-наставником переживання гуманістичних цінностей.

3. У процесі засвоєння іноземної (англійської) мови відбувається інтерналізація, внутрішнє засвоєння суспільно-значущих цінностей. Процес інтерналізації цінностей включає, насамперед, інформацію про ціннісний об’єкт, у ході здобуття якої здійснюється його співвіднесення з потребами, інтересами особистості та виявлення його суб’єктивної цінності. Оцінка й усвідомлення цінності ще не означає прийняття її як особистісної, власної, оскільки важливу роль тут відіграє вплив об’єкта на емоційну сферу особистості, тобто переживання цінності, яка цілком усвідомлюється й виявляє себе в ситуації вибору [12].

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку полягають, поперше, у тому, що необхідна подальша розробка системи креативних завдань у тандемі з методом проектів, що ефективно сприятимуть формуванню загальнолюдських цінностей у підлітків на уроках іноземної мови; по-друге, необхідне подальше з’ясування педагогічного впливу креативних методів на формування ціннісної сфери підлітків, що є відображенням однієї з головних тенденцій сучасного світу.

Література

1. **Арванітополо Е.Г.** Проектна робота з англійської мови учнів старшої школи // Бібліотечка журналу „Іноземні мови”. – Вип. 2/2003. – К.: Ленвіт, 2003. – 64 с.

2. **Байдурова Л.А.**, Шапошникова Т.В. Метод проектов при обучении учащихся двум иностранным языкам // Иностр. яз. в shk. – 2002. – №1. – С. 5–10.

3. **Зимняя И.А.**, Сахарова Т.Е. Проектная методика обучения английскому языку // Иностр. яз. в shk. – 1991. – №3. – С. 9–12.

4. **Карпенко И.М.** Катарсис как методологическая основа формирования духовной культуры // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту. – 2001. – №9: Пед. науки. – С. 85–91.

5. **Мудрицька І.В.** Використання комп'ютерних технологій на уроках іноземної мови // Комп'ютер у shk. та сім'ї. – 2002. – №1. – С. 27–29.

6. **Муратов А.Ю.** Использование проектного метода для формирования межкультурной компетенции // Интернет-журнал „Эймос”. – 2005. – 23 мая. (<http://www.eidos.ru/jornal/2005/0523.htm>).

7. **Новые** педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студентов пед. вузов и системы повышения квалификации педагогических кадров / Под ред. Е.С. Полат. – М.: Изд. центр „Академия”, 2000. – 272 с.

8. **Поддубная Т.Н.** Компьютер – катализатор в образовании // Университетское образование и компьютерные технологии в обучении. – Томск, 1993. – С. 122–133.

9. **Полат Е.С.** Метод проектов на уроках иностранного языка // Иностр. яз. в shk. – 2000. – №2/3. – С. 3–10.

10. **Полилова Т.А.**, **Пономарева В.В.** Внедрение компьютерных технологий в преподавание иностранных языков // Иностр. яз. в shk. – 1997. – №6. – С. 2–7.

11. **Практический** курс методики преподавания иностранных языков: Учеб. пособие для вузов. – Мн.: ТетраСистемс, 2003. – 189 с.

12. **Ценностные** ориентации и интересы школьников: Сб. науч. тр. / Ред. кол.: Т.Н. Мальковская (отв. ред.) и др. – М.: Наука, 1983. – 240 с.

13. **Шиянов Е.Н., Котова И.Б.** Развитие личности в обучении: Учеб. пособие для студентов пед. вузов. – М.: Академия, 1999. – 288 с.

14. **Neel Josef.** Sketch of a Plan and method of Education. – N. Y., 1969. – 219 p.

V.Ye. Sergeyeva

Introduction of the creative methods of learning foreign language for forming values' sphere of teenagers

The author of the article considers introduction of the creative methods (ex. the method of projects) as pedagogical precondition for formation of human values of teenagers at the lessons of foreign language. It deals with the analysis of the problem of Based on theoretical analysis of creative methods, the author describes the conditions and fundamental methodological and theoretical approaches connected with the solution of the problem of formation of human values of teenagers.

Key words: the creative methods, the method of project, human values, learning foreign language.

Відомості про автора

Сергєєва Вікторія Євгенівна – канд. пед. наук, доцент кафедри іноземних мов Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики теоретичних і методологічних основ, які дозволяють використовувати виховні можливості іноземної мови для формування загальнолюдських цінностей у підлітків.